

Snaha soustavněji se zabývat teorií památkové péče v českých zemích v období po roce 1989 ustrnula, její nárazové výsledky jsou průměrné, můžeme mluvit téměř o absenci systematického výzkumu v této oblasti. Není proto divu, že číslo ZPP věnované právě tomuto tématu nevzniklo spontánně, ale dlouhým a cíleným úsilím, z velké části mimo redakci. Z toho důvodu je na místě úvod k celé poučné anabázi a jejím efektům.

Teorii rozumíme způsob poznávání a výkladu podstaty a cílů památkové péče, přičemž teorie vzniká nejen zobecněním oborové praxe, ale také využíváním dalších zdrojů a nástrojů. Zmíněné poznatky slouží k porozumění památkové péči a jejímu následnému rozvíjení – zprostředkovávání a plánování aktivit. Oborová teorie je myšlenkovou oporou zdůvodňování památkářského působení a jeho východisek v reakci na požadavky společnosti, obhajování osobitosti i souvislosti oboru vůči jiným disciplínám, zdrojem porozumění vzniku památek a procesu jejich zhodnocování, vysvětlováním pojmů. Teoretické poznávání není však jen sofistikovaně konstruovanou abstraktní nadstavbou, ale rovněž každodenní činností a potřebou všech památkářů při hodnocení, utváření odborných stanovisek i veškeré komunikaci s veřejností. Bohužel tato aplikační rovina teorie není u nás adekvátně završena a propojena s vyšší, formálnější úrovní podepřenou širším záběrem teoretického uvažování, filozofickou reflexí, a v první řadě výzkumně analyzovanou praxí. Rozvíjení systematické teorie oboru, přesněji spíše jevu „péče o památky“, se evidentně projevuje ve formování všech oblastí praxe (v metodologii, koncepcích, legislativě...). A právě zde se v tuzemské realitě projevuje nedostatek teoretického zkoumání nejintenzivněji. Neuspokojivou situaci v teoretickém výzkumu památkové péče v České republice podtrhuje další podstatné negativum neodpovídající domácímu postavení oboru (nebo o něm naopak vypovídající?). Je jím nerozvinutost soustavného výzkumu památkové teorie na vysokých školách nebo v Akademii věd ČR.

Dějiny památkové péče, které jsou druhým tématem tohoto čísla, považujeme všeobecně pouze za součást širokého konceptu teorie, ale akcentovány jsou kvůli tradičnímu vnímání a metodickému významu v praxi oboru. Pro teo-

rii jsou přínosem v interpretaci zkušeností ověřených časem, včetně vlivu dobového kontextu. Věnovat se historii památkové péče pokládáme za důležité ne proto, že kdo nezná svou minulost, je nucen ji opakovat, ale právě proto, abychom svou minulost mohli následovat, dokázali na ni navazovat. Ne se od ní distancovat, ale vyrovnat se s ní.

Na podzim 2015 (když neuspěl můj návrh na opětovné „oživení“ úkolu teorie v rámci DKRVO) jsem se na sezané neformální schůzce radil s několika kompetentními odborníky o možných aktivitách, které by vedly k oživení a rozvoji řešení dotčené problematiky v našich podmínkách. PhDr. Zdeněk Vácha navrhl pokus o sestavení tematického čísla Zpráv památkové péče zaměřeného na teorii a dějiny památkové péče. Chopil jsem se doporučeného záměru a nabídl ho redakci a redakční radě. Obdržel jsem kladné stanovisko s tím, že ale reálný termín je až rok 2017 a že musím doloženě garantovat konkrétní příspěvky. Na začátku roku 2016 jsem se tudíž přímo obrátil na 618 odborných památkářů NPÚ (ÚOP i ÚPS) a dalších 73 relevantních odborníků, akademiků, badatelů i institucí (AV ČR, vysoké školy a jejich ústavy a katedry, ministerstvo kultury, neziskové organizace, zájmová sdružení atd.) s výzvou k autorské účasti nebo alespoň tlumočení výzvy možným zájemcům. Domnívám se, že šlo v rámci NPÚ a její publikační praxe o neobvykle otevřený, úplný a přitom adresný apel s maximální snahou, aby příležitost dostal každý. Vzhledem k tomu, že psaní teoretických studií u nás není běžné, byly jeho součástí též určité vymezené nároky na kvalitu článků, a to nikoliv formální. I přes dostatečně dlouhou lhůtu zareagoval jen malý zlomek oslovených, a ne všichni konkrétními anotacemi. Navzdory opětovným výzvám nakonec ještě méně autorů své články skutečně napsalo. Nemožu popřít, že jsem očekával větší zájem ze strany erudovaných a respektovaných teoretiků, badatelů i osobností z NPÚ i mimo něj. Bohužel, i výsledný ohlas potenciálních autorů je jistou zprávou o tom, jak v praxi vypadá zabývání se danou problematikou, o povědomí o důležitosti teorie u nejobornější památkářské veřejnosti a o jejich možnostech (myšleno nikoliv nutně odborných, ale také časových a kapacitních). Zároveň vzhledem k tomu ani

přes veškerou snahu nemůžeme říci, že je předkládané tematické číslo reprezentativním profilem kvality teorie památkové péče u nás.

Na tomto místě je třeba připomenout, že poctivé bádání a publikování o teorii je v mnoha ohledech náročnější než v jiných disciplínách či např. v případě zpráv o konkrétním terénním výzkumu. Památková péče není jako celek oborem vědním (jakkoliv vědy, a to zejména kulturní, tvoří její nezbytnou součást), ale především zkušenostním a kompetenčním, postaveným na hodnotovém vědomí a jeho formování. To logicky implikuje fakt, že k důkladnějšímu zájmu o oborovou teorii dospívá památkář či badatel většinou až v pokročilejší profesní fázi, kdy je schopen kriticky porovnávat teorii s praxí a zobecňovat vlastní zkušenosti. I v mladším věku však může hledat rozpory v dosavadním poznání a navrhopvat jejich řešení výzkumným postupem. Jisté je, že ještě více než v jiných oblastech mohou být kvalitní studie z teorie výsledkem pouze dlouhodobého komplexního výzkumu podporovaného odborným i materiálním zázemím a také časovým penzem. Při absenci těchto podmínek mohou vzniknout toliko kratší výzkumné stati omezené tematicky i metodicky. Přitom ovšem zjednodušení na tematický nebo lokální detail bez ujasnění komplexního myšlenkového pojetí teorie jako celku se v textech obvykle zřetelně projeví v logice a přesvědčivosti odůvodňování.

Je proto třeba ocenit vůli autorů teoretických příspěvků v tomto čísle ZPP, z nichž nikdo není zaměstnáním badatel či teoretik památkové péče, ptát se po smyslu daného jevu a činnosti, jejich odhodlání formulovat hlubší, obecnější poznání a širší souvislosti praxe, argumentovat pro účelnost památkové péče. Do jisté míry to platí i pro příspěvky z dějin oboru. Poděkovat je nutno i recenzentům, nuceným k hlubšímu posouzení předkládaných tezí, které, doufám, autorům napomohlo k doplnění a zdokonalení textů. A v neposlední řadě patří vděk redakci za odvahu celý záměr, jehož výsledek byl od počátku nejistý, přijmout ke zpracování.

Můj původní úmysl představit mezinárodní kontext a úroveň teorie památkové péče názory několika předních zahraničních teoretiků jsme na základě podnětu redakce rozšířili na pokus o širší anketu. Cílem bylo podpořit vědomí významu rozvinuté oborové teorie a zároveň

se pokusit o alespoň částečnou konfrontaci s domácími texty. Takový přístup je v českých publikacích o památkové péči, včetně tohoto časopisu, bohužel výjimečný, na čemž nic nemění ani to, že naše představy o mezinárodní reprezentaci se naplnily jenom částečně.

Články o teorii památkové péče jsou jistým způsobem uvozeny mou studií o tom, co to vlastně teorie památkové péče je. Domnívám se, že spíše než že jsem k tomuto úkolu již zkušenostně dospěl, byl jsem k němu donucen požadavkem aktuální domácí situace a rovněž příležitostí tohoto vydání ZPP. V dalších teoretických člancích je možno porovnat různé přístupy k dané látce. Na jedné straně je barvitý esejistický styl Martina Horáčka, který se zabývá dnes široce diskutovaným tématem historického prostředí a na jeho pozadí formou názorové mozaiky přibližuje zásadní diskusi o tom, zda památky chápat spíše jako hmotný, i esteticky významný artefakt, nebo jako historický doklad doby. Na druhé straně je určitý logicko-metodický výklad stavící na ustálených kategoriích uplatňovaný Janem Uhlíkem a Lubošem Zemanem. Oba autoři zvolili obdobnou problematiku, systém památkových hodnot v českém prostředí, a pokoušejí se vyrovnat s jejími, zvláště staršími domácími i zahraničními syntézami. Nezůstávají však u obecné teorie, ale snaží se ji aplikovat na řešení současných i historických památkových kauz. Na pomezí dějin a teorie památkové péče se pak nachází článek Martina Gažiho, který konzistentně zprostředkovává dosud opomíjený segment z dnešního pohledu neotřelých teoretických názorů Břetislava Štorma a prospěšně tak otevírá cestu k dosud scházejícímu opravdovému kritickému zhodnocení přínosu i limitů této pozoruhodné a mnohostranné osobnosti.

Příspěvky z dějin památkové péče se dle očekávání nepotýkají s tradičním metodickým pojetím, jistě však svými dílčími poznatky obohatí a prohloubí chybějící, ale zamýšlené celkové dějiny oboru v českých zemích. Články Aleny Nachtmannové a Jakuba Jukla se řadí k vícenásobným historiografickým pracím soustřeďujícím se v poslední době jistě ne jen náhodou na poválečné období, znárodnění a počátky socialistické správy památek. Komplexnější archivně-historická studie Petra Pavelce je zajímavým příkladem poučeného zaměření se na dějiny památkářského nakládání s konkrétním objektem.

Neměli bychom opomenout ani závěrečné esejistické příspěvky a recenze, které se rovněž tematicky vztahují k 6. číslu časopisu a které hodnotí významné historické události v dějinách domácí památkové péče (demolice Mostu, obnova Duchcova po devastaci těžbou) i práce k teorii památkové péče vzniklé mimo

její profesionální rámec. Lze jen litovat, že téměř na poslední chvíli byly odřeknuty příspěvky ke vztahu přírodních a technických věd a jejich metodologie k památkové péči a také o teorii restaurování – jde o témata, která by v budoucnu měla být na stránkách tohoto časopisu náležitě zpracována.

Předložené články a jejich myšlenková kvalita možná nedemonstrují vrcholné výsledky humanitních a společenských věd u nás, ale o to více provokují svými otázkami a třeba i spornými tvrzeními. Pro ty, kdo jsou schopni a ochotni tyto nové podnětné interpretace i problematické názory rozeznat a kriticky posoudit, může být toto číslo ZPP výzvou proti lhotejnosti. Otevřená diskuse je to, co nám chybí. I to se zračí v obsahu článků.

Před téměř 30 lety vyšly *Bulletiny Vedoucího pracoviště vědeckotechnického rozvoje SÚPPOP*, sekce památkové péče – čísla 5 (1988) a 6 (1989), které dodnes zůstávají nedocenenými a zároveň posledními cílenými, obsahově a autorsky reprezentativními „almanachy“ teorie památkové péče u nás. Je to úctyhodné čtení. Na hrubém papíru, špatným tiskem a bez obrazků je shromážděno tolik zaujatých, nápaditých a přitom stručných názorů, zkušeností a závěrů, jako jen v málokterém oborovém sborníku zabývajícím se památkovou péčí od té doby. Přínosu těchto materiálů chybí, tuším, příjemci. Jakkoliv v tehdejších textech byly nastoleny otázky, které žádný článek tohoto čísla přímo a v úplnosti neřeší, staly se nám podnětem k překonání cézury a pokusu o navázání na seriózní teoretické úvahy. Změnil se okolní svět, společnost a s nimi památková péče a její teorie, ale následující texty ukazují, že jsme do značné míry znovu na počátku. Nápadná je podobnost tehdejšího a dnešního nahlíženého stavu teorie, která nekorresponduje s proměnou kontextu. Dokonce v obou případech je nedostatečně doložené poznání tohoto stavu. Výmluvné je srovnání dobové ankety k teorii a metodologii památkové péče, její šíře a zájem respondentů, metodické vyhodnocení a reflektování Dr. Pilzem a podobné nedávné bilanční ankety ve Zprávách památkové péče 1/2015 postrádající jakoukoliv reakci. V souladu s tvrzeními v *Bulletinu*¹ si ale nemyslím, že teorie je hlavní příčinou stavu naší současné památkové péče, pouze k němu přispívá a její nedostatečné rozvíjení jeho zlepšení nepomáhá, jak by mohlo.

NPÚ zvláště v praktické každodenní práci terénních památkářů a jejich výsledcích představuje totiž velmi slušný odborný potenciál a zkušenost, které mohou být dobrým základem teoretického i empirického výzkumu praxe. Ty by mohly napomoci systematizaci, efektivnosti,

prezentaci, a konečně sebeuvědomění a zadosťučnění památkářů. Je však otázkou, zda je zmíněný potenciál dostatečně využíván. Na vrub teorie bylo před mnoha lety řečeno, že naše památková péče nepotřebuje ani tak více teoretiků, jako skutečně kvalifikovaných znalců památek. Minimálně dnes je podle mne prokazatelné, že naše památková péče, a to nejen státní, má naopak k dispozici dostatečné a narůstající množství znalců památek, ale nedostatek těch, kteří by toto znalcetví dokázali dostatečně obhájit a efektivně uplatnit jako hodnoty v nakládání s památkami, protože jim chybí porozumění rozdílu mezi poznáním a hodnocením, kognitivní empatie a možná vyjednávací kompetence. Pouze na památky zaměření experti nemohou na utváření koncepce a vize (ale ani na terénní praxi) památkové péče stačit.

Z výše citovaných teoretických děl nevyplyvá hlavní motivace aktuálního teoretického výzkumu vyrovnání se s dluhy minulosti v dané oblasti, ale zásadní potřeba teorie pro řešení nových nároků, které vznášejí na památkovou péči dnešní změny ve společnosti i prostředí. Chceme-li památkovou péči prosazovat a vykonávat jako záměrnou a emancipovanou činnost, musíme si být vědomi otázek, které nám klade obor, a též otázek kladených nám světem mimo tento obor. Různost odpovědí musíme přijmout jako něco, co je demokraticky spojující a zásadní. Popper k tomu říká: „Boj o život je jen bojem mezi teoriemi.“² Musíme pokorně uznat, že toto monotematické číslo časopisu věnované teorii a dějinám není jako výsledek tříletého úsilí možná velkolepým počinem, ale doufejme, že příslibem.

■ Poznámky

1 Mojmír Horyna, Tři poznámky k problémům památkové péče, in: Václav Pilz – Aleš Dupal (edd.), *Bulletin VP VTR SÚPPOP, sekce památkové péče* 5, Praha 1988, s. 91.

2 Karl R. Popper – Konrad Lorenz, *Budoucnost je otevřená*, Praha 1997, s. 56.